

מאת: מיכאל מנדריק, מבקר המוסיקה

הסימפוניה השלישית של מיקולאי גורצקי בוצעה בירושלים על ידי נגני התזמורת הפילהרמונית הישראלית.
קונצרט מוצלח בירושלים חתם את שנת פולין בישראל.

הפולנים כובשים את ישראל

ביצוע של הסימפוניה השלישית של מיקולאי גורצקי ושל יצירות שופן ע"י נגני התזמורת הפילהרמונית הישראלית, בניצוחו של מיכאל דוויינסקי, חתם בסוף מאי את שנת פולין בישראל. גם קונצרט זה הראה שלמרות הקשרים ההיסטוריים העמוקים, רב יותר המפריד בינינו כיום מאשר המחבר.

ההפתעה הגדולה ביותר הייתה אולי קבלת הפנים הפשוטה לה זכתה יצירת-המופת של גורצקי ע"י הקהל בתיאטרון ירושלים. הרי "סימפונית שירי היגון", שכל-כך אהובה על מיליוני מאזינים בכל העולם כלהיט של "אמנות ההרפיה", היא סמל חי לפוטנציאל המסחרי של המוסיקה העכשווית. אך בירושלים התלהבו ממנה רק הצעירים בקהל ואילו בקרב אוהדי המוסיקה המבוגרים יותר, האולטרה-שמרניים, היא עוררה מבוכה. לא עזרו מאמציהם של זמרת הסופרן, איבונה הוסה ומיכאל דוויינסקי המעולה, שהוציאו מהיצירה המרגיעה הזאת מקסימום דינמיות ועוצמה רומנטית באמת. אפילו המוסיקאים הישראלים, שנהנים ממוניטין של אחת התזמורות הטובות בעולם, לא התייחסו ליצירה הפשוטה לכאורה הזאת בדיוקנות ובהקפדה הראויות.

תסביך אירופה

נראה שבשראל יש למוסיקה קלאסית בראש וראשונה מעמד של בידור מתוחכם וסמל לקשרים עם המסורת האירופית. אישור לכך ניתן למצוא בהתלהבות שבה התקבל בירושלים העיבוד השטחי והתיאטרלי של דוראל גולן לווריאציות מאת שופן בנושא אריה "La ci darem la mano". ההשוואה בין הפסנתרנים הצעירים הפולנים והישראלים (יאצק קורטוס, שניגן את קונצ'רטו מס' 1, זכה בציון לשבח בתחרות שופן האחרונה), הייתה בהחלט לטובת האמנים הפולנים.

"השמרנות המוסיקלית שלנו נובעת, בין היתר, מתסביך אירופה", מסביר אילן וולקוב, המנצח הישראלי הגדול בזמננו. "הפרדוקס הוא שלעולם לא נהיה מדינה מערבית טהורה או מזרח-תיכונית טהורה. הקרע הזה בולט בנסיעה בת שעה מתל אביב לירושלים. מעל ירושלים מרחפת לא רק רוח העבר המסובך, אלא גם אווירה אוריינטלית באמת, ותל אביב מזכירה מטרופולין ים-תיכוני מלא באתרי בילוי למיניהם ובפעילות חוג אמני גרפיקה מאד חי ורענן. פועל פה גם מועדון "לבונטין 7" – קן של רוק חדש, ג'אז ומוסיקה אלקטרונית ישראלית.

"זו דרך הרבה יותר מתוחכמת ויעילה לעורר חיים מוסיקליים טובים בישראל מאשר ניצוח על רפרטואר קונבנציונלי או הפקת קונצרטים אחת למספר שנים" – טוען איוון וולקוב, אחד ממקימי מועדון פופולרי זה. ואכן, ב"לבונטין 7" ניתן לשמוע יותר יצירות אוונגרד בינלאומי מאשר סווינג קונבנציונלי או ריפים של גיטרה. לצערנו, למרות שלתרבות הפולנית יש מה לומר בתחום זה, לא ניצלנו את ההזדמנות עד תום. נכון, ביקרו בישראל להקת "מיץ" & "מיץ" ופרויקט "The Complainer", שהן התופעות המעניינות ביותר בשנים האחרונות ברוק הפולני האלטרנטיבי, אבל בתחום הג'אז בחרנו בקונצרטים של אמנים ידועי שם. הופעות, שתוצאותיהן היו ידועות מראש, של הסקסופוניסט זביגנייב נמיסלובסקי, של שלישיית מוז'דז'יר הפופולרית עם המתופף הישראלי זוהר פרסקו ו-"Simple Acoustic Trio" בהנהגת תומס סטאנקו, התבקשו בהשלמה בקונטרפונקט טרי יותר, כמו "פינק פרויד" האקלקטי, "סינג סינג פנלופה" האלקטרוני או "שופר" ידוע מעיבודים מקוריים של מסורת כליזמרים.

ואלס עם שופן

אך באופן כללי, מכון אדם מיצקייביץ' השתלב בצורה מצוינת בדו-קוטביות הספציפית של התרבות הישראלית העכשווית. המפיק הראשי של שנת פולין בישראל בחר ביצירות בהחלט מודרניות, בלי לברוח מסוגיות היסטוריות, חברתיות ואפילו פוליטיות קשות בתחום האמנות הוויזואלית (כגון עבודות מוכרות של קטז'ינה קוזירה, ארתור זימייבסקי, קבוצת "טבוז'יבו") והתיאטרון (בין היתר, "הדיבוק" ו"קרום" שהתקבלו בצורה מצוינת). לעומת זאת, בתחום הספרות (זביגנייב הרברט, אדם זאגייבסקי), קולנוע (קז'ישטוף קישלובסקי, יז'י האס) ובעיקר מוסיקה, בלטו יותר היצירות הקלאסיות, בעלות הבסיס ההיסטורי והשורשים במסורת היהודית-נוצרית.

דיאלקטיקה כזאת משמשת ללא ספק להגדרת זהות עצמית ויחסים הדדיים. "אמנות ישראלית נחשבת לעיתים קרובות כאמנות פוליטית, מכיוון שלכך מצפים ממנה באירופה ובאמריקה" – אומר אילן וולקוב. "אך יוצרים צעירים רבים אינם כה נאיביים כדי להאמין שהמעורבות שלהם עשויה לתרום לפתרון הבעיות שלנו. הם מתעניינים יותר בסוגיות אוניברסליות, הם מחפשים את מקומם בעולם המודרני".

נראה שגעגועים דומים קיימים בכל האזור. לדוגמה, הפעילות של אגודת שופן הפלשתינית בבית-לחם, עיר בסדר גודל של פולטוסק הקטנה ליד ורשה. המוסד, שמנהל פעילות מוסיקלית וחינוכית בכל העולם הערבי, הוקם על ידי מורים בקונסרבטוריון המקומי, בשיתוף האינטליגנציה המקומית: כלכלנים, רופאים ומדענים. המובלעת הלא רשמית של שנת פולין בגדה המערבית היה קונצרט מיוחד של יאצק קורטוס. אמנם הפסנתר לא עמד בסטנדרטים מינימליים, האקוסטיקה במקום לא הייתה טובה, הרעש של המזגן ותפילות המואזין נשמעו ברקע. אין פלא שבתנאים כאלו האמן הצעיר לא הרגיש הכי בנוח. ומצד השני "אטיוד המהפכה" של שופן נשמע רק לעיתים רחוקות כל כך משכנע.

הצורך בדו-שיח

מצד אחד ניתן לראות בפעילות של אגודת שופן הפלשתינית בבית-לחם סימן לתסביך פוסט-קולוניאלי. מצד שני, היא מביעה באופן כן ומרגש את הרצון בדו-שיח הבין-תרבותי הנדרש כיום לא רק על גדות הירדן. במובן זה, לשיתוף הפעולה עם המרכזים המשניים של המחזור התרבותי המודרני, יש לפולין טעם הרבה יותר עמוק מאשר בנסיונות להתחרות בענקים מערב-אירופיים. לכן עלינו ליהנות מההצהרות של מכון אדם מיצקייביץ' שלסיום שנת פולין בישראל יש מעמד סמלי בלבד, והתוכניות לשיתוף פעולה אמנותי מגיעות כבר עד מחצית שנת 2010.